

Kgutsufatso ya puo ya Mookamedi kopanong ya bo-mashome a robedi le motso o le mong ya batshwari ba diabo

Selelekela

Selemong se fetileng, ditshebeletso tsa Banka ya Reseve le leano la tsa ditjhelete di ile tsa angwa haholo ke dietsahala tsa moruo wa lefatshe ka bophara. E le ho leka ho tlisa le ho boloka botsitso boemong ba tsa ditjhelete, Banka e ile ya tlameha ho ela hloko diphetoho kgolong ya moruo wa lefatshe, ditheko tsa disebediswa boemong ba matjhaba, kगतello ya infoleishene, mebaraka ya tsa ditjhelete, sekgahla sa diphapanyetsano tsa ditjhelete le moralo wa tsa ditjhelete ka kakaretso. Moruo wa Afrika-Borwa o nnile wa tswela pele hantle nakong yeo lefatshe le neng le angwa ke diphetoho tsena, haholo-holo kgolo e monyebe ya moruo wa Amerika.

Diketsahalo tsa morao-rao ho tsa moruo

Tlalehong ya selemo le selemo ya tsa moruo (Annual Economic Report) ya Banka ya Reseve e phatlaladitsweng hoseng hona, ho na le boitekolo bo tebileng ba tsa tswelopele moruong wa selemo se fetileng. Ka hona puong ya ka, ke lakatsa ho hlakisa ntlha tse latelang tsa tswelopele:

Ya pele, moruo wa Afrika-Borwa o ile wa ngodisa kgolo esale ho tloha kgwedi-tharong ya bone ya selemo sa 1998. Le ha ho le jwalo, kgolo moruong e ile ya theoha kgwedi-tharong ya bone ya selemo sa 2000 le karolong ya pele ya selemo sa 2001. Kgolo e monyebe kgwedi-tharong ya bone 2000 e bakilwe ke ho theoha hwa ditlahiswa tsa temo ho tloha boemong bo neng bo phahame haholo kgwedi-tharong e etelang yeo pele. Ho tloha qalong ya selemo sa 2001, ho theoha kgolong hwa thepa e romellwang kantle ho thefutse diketsahalo dikarolong tse ngata tsa moruo, ntle ho merafo le dikarolo tsa ditshebeletso le tsa ditjhelete.

Ya bobedi, kgolo ya moruo e bonahalang ha e ka ba ya thusa ho fokotsa tahlehelo ya mesebetsi ho basebetsi ba ngodisitsweng ntle le ba temo. Palo e nyane ya basebetsi, kgirong tse molemo le tlhahiso ya motho ka mong e eketsehileng haholo e tlisitsweng ke mekgwa ea morao ya tlhahiso, ditshenyehelo tsa khiri ya motho ka mong di theohile. Ho tsa dihlahiswa, ditshenyehelo tsa khiri ya motho ka mong di ile tsa nyolohela ho peresente tse 0,7 selemong sa 2000.

Ya boraro, sekgahla sa keketseho ya tlhoko tsa moruo wa lehae ka kakaretso se theohile ha se bapiswa le tse etelang pele tse neng di phahame sedika-dikweng sa kgwebo. Hona ho ile hwa tswalwa ke kgolo e tlase ya ditshenyehelo ke mmuso ho tse sebediswang, mme ha ditshenyehelo tsa malapa ho tse sebediswang yona e ile ya nyoloha butle butle, mme kgolo ho tsa matsete e ile ya potlaka ho nyoloha ho tloha ho diperesente tse 2 karolong ya pele ya selemo sa 2000 ho fihla ho diperesente tse 5,5 karolong ya pele ya selemo sa 2001.

Ya bone, boemo ba buka ya tsa kgwebisano le dinaha tse ding tsa lefatshe bo ile ba fetoha ho tloha ho mokoloto ho ya ho phaello dinakong tsa pele tsa phetoho ya moruo. e sale ho tloha kgwedi-tharong ya bone ya selemo sa 2000. Le ho ja monyebe kgolong ya moruo wa lefatshe o bile le tshwaetso e mpe ditlhokong tsa thepa e rekiswang dinaheng tsa kantle, matla a ranta a ile a nna a fenya tlhodisano mebarakeng ya ditjhelete. Ka hona, kgolo ya boleng ba thepa e rekiswang kantle e ile ya feta kgolo ya boleng ba thepa e rekwang dinaheng tse ka ntle ka phapang e kgolo.

Lebaka la bohloko, Afrika-Borwa e ile ya ba le phaello bukeng tsa ditjhelete tsa kgwebisano le dinaha tse ding selemong sa 2000 le karolong ya pele ya selemo sa 2001, empa tsela ya matsete ha e ya ka ya ba e otlohileng ho tloha kgwedi-tharong ho isa kgwedi-tharong e latelang ho matsete a kenang le a tswang. Ho fetoha ho hokana hwa ditjhelete tsa matsete ho ipapisitse haholo le maikutlo a batho bao e seng baahi ba Afrika-Borwa ka ho tsetela ho dibonto tsa Afrika-Borwa, hape le ho diqeto tsa kgwebisano e otlohileng dipakeng tsa bahwebi bao e seng baahi le bao e leng baahi ba Afrika-Borwa.

Ditjhelete tsena tse kenang, mmoho le ho ntlafala hwa buka ya kgwebisano le dinaha tse ding tsa lefatshe, di phahamisitse hape matsete a naha dipolokelong tse dinaheng tsa matjhaba. Mafelong a Phuptjane 2001, kakaretso ya boleng ba kgauta le matsete a mang matjhabeng, a fihlile boemong ba tjelete bo lekanang le ba thepa e kenang le

ditshebeletso tsa dibeke tse 16. Hona ho ka bapiswa le boemo ba dibeke tse 6 mafelong a 1994. Hlahloloso ena ya ditjhelete tsa naha tsa matjhaba e ile ya fihlewa ke matsete ao matswa-kantle a entseng ho diabo, ntle le ho itshetleha ho kadimeng kantle.

Lebakeng la botshelela, sekgahla sa keketseho phanong ya ditjhelete, le katoloso ya kadimo ya dibanka nakong ena ya phetoho moruong, se ile sa sala se le tlaase maqalong a 2001. Kgolo ya selemo-le-selemo ya tjhelete yohle e teng kahare ho naha (M3) e ile ya fihlela diperesente tse 13,9 ka Phuptjane 2001. Kgolo e na e sekgahla, e bontshitse keketseho ditlhokong tsa lehae empa kgolo ya M3 e fetile sekgahla sa keketseho hanyane ha e bapiswa le ho phahama ho matla dipolokelong tsa nako e telele tsa setjhaba. Katoloso ya dikadimo tsa lehae e fetohile haholo e ipapisitse le kgolo ya M3.

Qetellong, phetoho moruong e ne e tsheheditse ke ho latelwa hwa leano la ditjhelete le tsepameng. Meedi e behilweng ntlheng ya tshebediso ya ditjhelete tsa mmuso, tsamaiso e phethahetseng ya lekgetho, ho ile hwa tswala tlhoko e tlase ya ho adima hwa mmuso selemong sa dipallo sa 2000/01. Karolo e kgolo ya ditlhoko tsa dikadimo tsa mmuso, e ile ya fumana tjhelete ya phaello ya phetolelo ya thepa ya mmuso, dikoloto tsa kantle ho naha, ho ntsha tjhelete e teng bankeng le ka ho aba dipampiri-tjhelete tse ntjha.

Leano la tsa ditjhelete le mekgwa ya tshebetsa

Ho fetoha ho sekgahla hwa tikoloho ya matjhaba le maemo a moruo wa lehae a matle a entse hore ho be thata ho etsa qeto hodima boemo ba leano la tsa ditjhelete. Ka lehlakoreng le leng, maemo a tikoloho ao naha e senang matla hodima oona a ne a beile tlokotsing botsitso ho tsa ditjhelete bo fihletsweng ka 1999. Ha ka lehlakoreng le leng, kgatello ya infoleishene ho tsa lehae e ne e tsitsitse hantle. Bothata e ne e le hore na diketsahalo tsena tse seng bolaoding ba banka empa di tshosa leano le letjha la ho laola infoleishene ka kotloloho le sa tswa kenngwa tshebetsong ke mmuso, di ka sebetswa jwang.

Pheko e ne e kaba ho sebedisa polelo e reng maemo a infoleishene a behilweng ha a ka a fihlelwa ka baka la mathata a tswang kantle. Empa ketso ena e ne e tla be e le ho amohela thlolo hang-hang le ho hloleha ha leano le letjha la tsa ditjhelete le ho lahlehelwa ke seriti sa ntho yeo e leng e nngwe ya motheo ya dipehelo tsa infoleishene. Mokgwa o mong e ne e ka ba ho ikgethela ho tiisa letsoho maanong e le ho etsa bonnete ba hore pehelo e ya fihlelwa ka 2002. Hona ho ne ho bontsha ntle le qeya-qeyo hore ba boholong ba feela ba ikemiseditse ho fihlela maemo a infoleishene jwang kapa jwang. E ka nna ya ba ho tiisa letsoho ho fetisisang maanong a tsa ditjhelete ho tla ka nako yeo leano la tsa ditjhelete le hlokang ho nyehliswa, ka ha maemo a moruo a naha a dumela.

Qetellong, Komiti ya Leano la tsa Ditjhelete e sekametse ho sebedisa leano la tshebetsa le seng sekgahla ho fihlela maemo a infoleishene a behilweng, le ha le ka la fihlela mokgahlelo o ka hodimo. Sekgahla sa dikadimo tsa dibanka ho Banka ya Reseve, se ile sa bolokwa se tsitsitse ho tloha Pherekong ho isa Mphalane selemong sa 2000. Ditheko tse ntseng di phahama di bolela hore ho hloka hla ho nyehliswa hwa leano la tsa ditjhelete. Hodima moo, sekgahla sa tswala dipolokelong tsa nako e telele se ile sa theoha hape le boleng ba ranta bo ile ba theoha haholo ka nako e tshwanang, mme hona ho ile hwa tliisa tsosoloso ho dihlahiswa. Ka maemo a tjena a leano, tjhebelo-pele moruong e etswang ke lekala la econometrics, Banka ya Reseve e bontsha hore pehelo e ka fihlelwa haeba maemo ao banka e se nang taolo ho ona a se bohale haholo.

Banka ya Reseve e ile ya disa ka hloko diketshalo tsa lefatshe tse neng di ka beha botsitso ba tsa ditjhelete tsietsing. Ha maemo a tlokotsi a dinaha tsa Botjhabela bo Hare a ntse a mpefala ka Mphalane 2000, hape ho shebahala theko ya oli e ntse e phahama, le boleng ba ranta bo ntse bo tswelapele ho theoha, Komiti ya Leano la tsa Ditjhelete e ile ya kgathatseha ke ditla-morao tse ka bakwang ke maemo ana hodima infoleishene. Ka la 16 Mphalane 2000, ho ne ho dumellanwe hore sekgahla sa kadimo sa dibanka ho Banka ya Reseve se tla nyollwa ka dikgato tse 25. Nyollo e na e nyane, e entswe hore e tle e be sona sesupo sa tsela yeo sekgahla sa ditswala se ka e nkang haeba diphephetso tsena di tswela pele di bile di ama ho phahamiswa hwa ditheko ka kakaretso. Sepheo e ne e le ho thibela ditekanyetso tsa meputso le ditheko ka moelelo wa hore Banka ya Reseve e tla eketsa sekgahla sa tswala haeba maemo a qosa hore ho nkuwe bohato bo jwalo.

Leano lena le bonahetse le sebetsa. Maemo a tsa lehae a ile a sala a loketse infoleishene e tlase hape kgahlamelo ya maemo a kantle ao Banka e se nang taolo hodima ona, e ile ya kokobela. Sekgahla sa infoleishene sa qalella ho theoha. Hona ho bolela hore sekgahla sa dikadimo sa nnete se ngodisitsweng se ile sa phahama, e leng ho bolelang hore ho ntshetsa pele ho tiisa letsoho leanong la tsa ditjhelete, haholo-holo ka morao ho phapanyetsano ya sekgahla sa ranta, ho qadile ho amohelaha ho tloha kgwedi-tharong ya bobedi 2001. Ka nako e tshwanang, ditjhebelo-pele di bontsha maemo a

Sotho Version

bile matle hore ho ka fihlelwa pehelo ya inforeishene. Ho latela ditswelopele tsena, Komiti ya Leano la tsa Ditjhelete e ile ya etsa qeto ya ho fokotsa sekgahla sa kadimo ya dibanka ho Banka ya Reseve ka dintlha tse 100 ho tloha ka la 15 Phuptjane 2001. Qeto ena e nkilwe maemong a matla, ho bontsha hore botsitso dithekong bo ka fihlelwa ntle le tahlehelo e kgolo moruong.

Ntle le ho etsa qeto hodima maano a nepahetseng a tsa ditjhelete, ho ile hwa shebanwa haholo le mekgwa ya ho beha tshebetsong mekgwa ya tsamaiso ya tsa ditjhelete selemong se fetileng. Kamorao ho dipatlisiso tse tebileng, ho ile hwa etswa qeto ya ho kenya tshebetsong maano a latelang ho metjha ya keketso ya tjehelete ho ntlafatsa tsamaiso ya botsamaisi ba leano la tsa ditjhelete:

1. Phapang pakeng tsa sekgahla sa dikadimo tsa dibanka ho Banka ya Reseve le sekgahla sa tswala ya banka ho banka mebarakeng e tla kgutsufatswa ka dintlha tse 100 tsa motheo ho tloha ka la 5 Lwetse 2001, e le ho matlafatsa hore dibanka di nke karolo phehisano thekong e kgolo ya dikadimo tsa dibanka ho Banka ya Reseve le ho batalatsa mabala a kgwebisano mebarakeng. Sekgahla sa kadimo ya ditjhelete se theoletswe ho diperesente tse 10 ka selemo ka mabaka a tsamaiso a ho leka ho tlisa sekgahla sa kadimo ho se bapisa le dikgahla tsa dikadimo tsa hora tse mashome a mabedi a metso e mene, empa hona ha ho bolele phetoho boemong ba leano la tsa ditjhelete. Dibanka le matlole a mang a tsa ditjhelete ha di a tshwanela ho eketsa kapa ho fokotsa sekgahla sa tswala ya ho kadima kapa ho boloka hobane di ipapisitse le phokotso ena; hobane ho etsa jwalo ho tla hlokisa phetoho ena moelelo.
2. Banka ya Reseve kamoso e tla sebetsa dipalo e be e phatlalatse ka letsatsi le letsatsi palo-hare ya sekgahla sa letsatsi le letsatsi sa Afrika-Borwa se ka sebetsang e le motheo wa sekgahla sa tswala ya ditjhelete mebarakeng.
3. Banka ya Reseve e tla phatlalatsa sekgahla sa kadimo sa yona ho dibanka tse ding ho fedisa pherekano e ka bang teng matshwaong a leano la tsa ditjhelete.
4. Tjhelete ya peheletso le tjhelete e khethetsweng phehisano ya sekgahla sa kadimo sa Banka ya Reseve ho dibanka tse ding e tla phatlalatswa ho tloha ka la 5 Loetse 2001 mme banka e tla emisa ho phatlalatsa tlhoko ya tjhelete ya dibanka ho Banka ya Reseve e le ho leka ho atisa tshebetsano ya dibanka mahareng a tsona.
5. Boiketo ba beke le beke ba dibanka ho Banka ya Reseve bo tla qala ho tloha ka la 5 Lwetse 2001 ho fapana le boiketo ba letsatsi le letsatsi bo etswang ha jwale. Tjhelete e kgethetsweng phehisano ya sekgahla sa kadimo sa Banka ya Reseve ho dibanka tse ding e tla butswa kamor'a matsatsi a supileng.
6. Banka ya Reseve, ka kgetho ya yona, e tla qetela boiketo bo setseng kapa e phethele ka ho tlatseletsa boiketo letsatsi le letsatsi ho thibela dikgeo tse sekgahla tsa thekisetano tsa dibanka ho dibanka tse ding. Thekiso tsa mapomelo tsa ditlhodisano di tla etswa haeba diphetoho sekgahleng sa kgwebisano ya dibanka ho tse ding e se se amohelang ho Banka ya Reseve. Ho etsa monyetla bakeng sa dikadimo tsa tjhelete, thekiso ya mapomelo e tla etswa ka peresente tse 1,5 ka tlase ho sekgahla sa nako yeo, athe sebakeng sa boemo ba phaello thekiso e tla amohelwa ka peresente tse 1,5 ka tlase ho ntlha ya sekgahla sa kadimo ya dibanka sa nako yeo. Moo Banka ya Reseve e kgotsofatswang ke boemo ba sekgahla sa dibanka ho dibanka, empa ho na le boemo ba tlhokeho kapa phaello mebarakeng, thekiso ya tlatsetso ka mokgwa wa tlhodisano e tla etswa ka sekgahla se tlabeng se rena ka nako yeo sa kadimo ya dibanka ho Banka ya Reseve.
7. Ho tloha nakong ya matsatsi a leshome le metso e mehlang a kgwebisano pele ho hofela ha Lwetse 2001 ho isa matsatsing a leshome le metso e mene a kgwebisano a kgwedi ya Mphalane 2001, tjhelete e polokehong e tjhaetsweng monwana e le e hulwang ho masalla a matsete ao bonyane dibanka di tshwanetseng ho a siya dipolokelong le Banka ya Reseve, di tla lekanyetswa ho diperesente tse 75 tsa tjhelete e polokehong e tshwerweng. Tekanyo ena e tla fokotswa hape ka dintlha tsa diperesente tse 25 ka selemo nakong ya dilemo tse tharo. Phetoho ena e tla thusa ho tlisa mokgwa o sebediswang hore ho fihlelwe tjhelete e tlamehang ho sala e le teng dipolokelong tsa Banka ya Reseve boemong ba matjhaba; hape e tla bula mabala a monyetla wa kgwebisano bakeng sa dibanka tse nyane.

Leano la diphanyetsano tsa ditjhelete tsa matjhaba le bolaodi ba ditjhelete tsa naha tsa matjhaba

Boleng ba ranta bo bile tlasa kगतello e mpe nakong yeo re itekolang. Kगतello ena e tswetswe ke ditswelopele tse etsahetseng kantle ho meedi ya naha, e sa amang ranta fela e bileng ya ama le ditjhelete tsa dinaha tse ding dikarolong tse ding tsa lefatshe. Ho sa natswe maemo ana, Banka ya Reseve ha e ya ka ya rekisa didolara tsa yona mebarakeng ya phapanyetsano ya matjhaba ho matlafatsa sekgahla sa phapanyetsano sa ranta. Hona ho entswe ho ipapisitse le leano

la Banka le boletsweng le bonang ho etsa jwalo ho sa hlokahale hobane ho le molemo haeba fela ho bontsha phetoho leanong le teng, haeba le tshhehetswa ka matla ke mekga yohle e nkang karolo mebarakeng; hape haeba banka ya naha e ikemiseditse ho kena dipakeng kgafetsa mme le ka tjehelete e ngata.

Ebile Banka ya Reseve e ile ya tswela pele ho reka didolara hanyane ka hanyane mebarakeng ho fokotsa butle-butle mekitlane e sa tshireletsehang ya ditjhelete tsa matjhaba. Sepheo e sala e ntse e le ho fokotsa butle-butle mekitlane e sa tshireletsehang ya ditjhelete tsa matjhaba, yeo ha jwale e leng didolara tsa US\$ 4,8 billion. Ho fihlela sepheo sena ho tla fokotsa boemo bo sa jeseng ditheohelang bo ka bakwang ke ho nka lehlakore leo, hape le tshwaetso e mpe yeo e ka bang le yona maikutlong a bo-ramatsete ba neng ba ka lakatsa ho tsetela ba tswa dinaheng tse ding. Ka nako e tshwanang, ho bohlokwa ho hopola hore phokotso ya maemo ana e ka kgannela ho theoheng hwa boleng ba ranta kapa hwa thibela matla a ranta ho eketseha ha phaello ka kakaretso e tlahewa dibukeng tsa kgwebisano ya matjhaba. Ka lebaka la maemo ana, phapanyetsano ya tshebetso e neng e reretswe ho fokotsa mekitlane e sa tshireletsehang ya ditjhelete tsa matjhaba ho ipapisitswe le dipotefolio tsa nako e kgutshwane, di ka fa balepi ntlha e le nngwe feela. Ho fenyha bolepi ba mofuta oo, Banka ya Reseve e reka didolara mebarakeng ya phapanyetsano ya kantle ka mabaka a ikgethileng feela, jwaloka ha eba matsete a maholo kapa matsete a moshwella a kena ho tswa dinaheng tsa mose.

Buka ya Banka e bontshang mekitlane e sa tshireletsehang e na le tshusumetso e kgolo mokgweng oo matsete a dinaha tsa kantle a tsamaiswang kateng. Diperesente tse 85 ho ya hodimo tsa matsete a ditjhelete tsa matjhaba tsa Banka ya Reseve di ne di behilwe ka didolara ka la 31 Phupu 2001 hobane boholo ba buka ya Banka bo bontshang mekitlane e sa tshireletsehang bo ngodisitswe ka didolara tsa Amerika. Le hoja ho ba le tjehelete entse e le sepheo sa mantlha sa ho tsamaisa dipolokelo, ditahlehelo kapa diphahello tsa maemo a tlokotsi di ntse di nkelwa hloohong. Sepheo se seng sa Banka sa ho laola maemo a tlokotsi ke ho boloka matsete a tjehelete ya motheo, nnehe ke o nehe le metswalle kgwebong e neng e fane ka monyetla wa sekoloto ho Banka ya Reserve, ho qoba maemo a tlokotsi le ho ba tjhatsi.

Banka ya Reseve e ile ya tswela pele ka leano le sa kgahlapatseng la ho kadima ditjhelete tsa ho tshhehetsa maemo a dipolokelo tsa yona. Ka la 31 Phupu 2001, sekoloto sa Banka sa kantle se setseng e ne e le US\$ 2,5 billion mme tjehelete e ka fumanehang ya yona e ne e le US\$ 1,1 billion.

Ka la 15 Phato 2001, ditokisetso tsa ho lefa mokitlane oo ho neng ho dumellanwe ka ona ho tloha ka selemo sa 1985 tse tsejwang e le Debt Standstill Agreements di ile tsa phethelwa. Ka lona letsatsi leo, taelo e ile ya ntshwa ya ho lefa mokoloto ohle o teng. Hona ho ile hwa tliša pheletsong ya bomadi-mabe ba nalane ya rona. Le ha ho le jwalo, Afrika-Borwa e phethahaditse ka bokgabane meralo yohle ya matsete a ditjhelete tsa mathomo le ditswala e di patetse ho ya ka ditumellano tseo e neng e di entse le bakadimisane ba matjhaba.

Botsitso lefapheng la tsa ditjhelete

Sepheo sa botsitso dithekong se itshetlehile haholo botsitsong ba lefapha la tsa ditjhelete. Botsitso lefapheng la tsa ditjhelete bo hloka moralo wa tsamaiso ya tsa ditjhelete o sehlahlo mme o nang le bokgoni ba ho thibela kapa ho phema diketsahalo tsa tshohanyetso tsa lehae kapa tsa matjhaba.

Banka ya Reseve e nka ho beha leihlo, le ho ntshetsa pele botsitso moralong wa tsamaiso ya tsa ditjhelete ho le bohlokwa hoo Komiti ya Botsitso ho tsa Ditjhelete e ileng ya thehwa ka Phato 2000. Mosebetsi wa mantlha wa komiti e na ke ho ntshetsa pele botsitso ho tsa ditjhelete ka ho hlahloba ka dinako tsohle botsitso le boiphihlelo ba moralo wa tsamaiso ya tsa ditjhelete, ho etsa le ho hlahloba meralo ya tsamaiso e nepahetseng bakeng sa ho kena dipakeng le ho rarolla maqakabetsi, le ho matlafatsa dikarolo tsa bohlokwa tsa moralo wa tsamaiso ya tsa ditjhelete. E le ho netefatsa polokeho ya maemo a tsitsitseng a tsa ditjhelete, Lekala la Botsitso ho tsa Ditjhelete le ile la thehwa Bankeng ho tloha ka la 4 Motsheanong 2001. Lekala lena le tla shebana le ho disa le ho ntshetsa pele botsitso ba moralo wa tsa ditjhelete ka kakaretso.

O mong wa mesebetsi ya bohlokwa polokong ya botsitso ho tsa ditjhelete ke ho tshwaya le ho ehllelwa ditahlehelo tse ka bang teng ka lebaka la dikoduwa tsa mebaraka le kadimisano ya ditjhelete. Ka hoo, setshwantsho sa botsitso ba dibanka se ile sa ahwa ke lefapha la econometrics. Ka thuso ya setshwantsho sena, ditsietsi tse ka bang teng dibankeng di kgona ho hlahella. Tshebediso ya setshwantsho sena e supile hore kabo ya tjehelete ya motheo kamoso ya dibanka tsa Afrika-Borwa e ne e le maemong a matle mme le dibanka di ne di le boemong bo kgotsofatsang ha di bapiswa le maemo a dikoduwa tse ka bang teng. Diphetho tsena di netefatswa ke dipalo tse bokellwang ke Banka ya Reseve ka nako le nako.

Sotho Version

Ho latela tsitsipano ya tlhokahalo ya ditjhelete e ileng ya fihlelwa ke dibanka tse nyenyane ho ya mafelong a selemo sa 1999 le dibekeng tse seng kae tsa pele tsa 2000, mokgwa wa ho di kopanya o ile wa qala mme o ntse o tswela pele. Ho na ho ile hwa etsa hore dibanka tse ding di iphumane di tlameha ho tswa tshibetsong ya dibanka, ho fetola beng ba tsona kapa ho fokotsa dibuka tse bontshang thepa ya tsona le dikoloto tsa tsona. Bohato bona bo ka nna ba lebisa phokotsong ya lenane la dibanka tse ngodisitsweng.

Ho ya mafelong a Phuptjane 2001, Regal Treasury Private Bank Limited e ile ya behwa tlasa bodisa ka lebaka la ho hloka tshepo ho banka yeo ho ileng hwa latelwa ke ho ntshuwa ho sekgahla hwa tjhelete. Ho latela dipatlisiso tsa modisa wa banka, Mongodisi wa Dibanka o ile a bona ho hloka hore, lekgetlo la pele, a batle komishenara e tla fuputsa maemo a banka le tsohle tse amanang le yona, a ipapisitse le karolo ya 69A ya Melao ya Dibanka ya 1990.

Thahasello e kgolo e ile ya e ba teng ho thehweng hwa dithekiniki tse nang le katleho le boiphihlelo bakeng sa bohlahlobi mosebetsing nakong ena e shebilweng. Dintlafatso tse pedi tsa bohlokwa tabeng ena ebile bohlahlobi bo kopanetsweng le ho hlahloba dibanka ka ho di etela. Ho feta mona, ho hatellwa tshibedisong ya dithekiniki tse ding tsa bohlahlobi ho netefatsa botsitso ho tsa ditjhelete, jwaloka tshibedisano mmoho ya makalana, metjha ya ho fumana ditsiane, ho itshetleha ka botsamaisi bo kahare ba makalana a tse laolwang, karolo e bapalwang ke diboto tsa batsamaisi ba dibanka le bohlahlobi bo sa kgaotseng.

Ho nkilwe mehato e meholo ya ho fokotsa dikoduwa tse ka bang teng metjheng ya naha ya ho patalana selemong sena seo ho fanwang ka tlaleho ya sona. Ditumellano tse Akaretsang tsa Ntlo ya Phapanyetsano ya Dipatala (General Payment Clearing House) di ile tsa tekenelwa dipakeng tsa dibanka tse nkang karolo e le hape ho fokotsa dikoduwa tse ka hlahang ditshebetso tsa phapanyetsano ya dibanka. Mokgwa o motjha o ile wa kenngwa tshibetsong ka la 5 Hlakubele o dumellang dibanka ho tshireletsa boemo ba tsona ho patallweng hwa dihlopha tsa tjhelete ka ho sebedisa tjhelete ya tsona e tshwerweng ke Banka ya Reseve ho ena le ho etsa ditlhophiso tsa nakwana tsa tjhelete e sebediswang e le tshireletso. Patala ya hang-hang ka letsatsi methating e fapaneng ya ho patala ya Afrika Borwa, SAMOS, e ile ya kenngwa tshibetsong ka la 7 Motsheanong 2001. Ka hodim'a diphetoho tsena, dibanka di dumellane hore ho bewa moedi mekgweng e sebediswang ho lefa jwaloka ka ditjheke, mokgwa wa ho fetisa ditjhelete ka motlakase, ho kenya taelo ya tefo bankeng le ditshebetso tsa SASWITCH.

Tshibedisano mmoho moruong tikolohong e ka borwa ho Afrika

Banka ya Reseve e ile ya boela ya imamella ho ntshetsa pele tshibedisano mmoho moruong tikolohong e ka Borwa ho Afrika selemong se fetileng hobane hona ho bonwa ho hloka hore bakeng sa bokamoso bo nang le nala moruong bakeng sa Afrika Borwa le dinaha tsa selekane tse Tikolohong ya Ntshetsopele ya Afrika e ka Borwa (SADC). Ho tlameha hore ho elwe hloko hore kopanelo ya moruo dipakeng tsa meruo e sa tshwaneng ke mosebetsi o tlang ho nka nako e telele mme o thata. Ntlha ya pele e pepeneneng, ke hore ho fumanwe ho sebeletswa sepheo se le seng sa pele eleng tshibedisano-mmoho e mofuthu.

Tsamaiso ya kahare ya banka

Botsamaising ba Banka ya Reseve ho ile hwa tswelwa pele ho toboketsa ntlha ya hore ho be le boitekolo kgafetsa-kgafetsa ba mekgwa ya tsamaiso. Ha ho shejwa kamoo diphetoho di etsahalang kapele kateng tikolohong, Banka e entse boikgathatso ba ho theha mokgwa wa tjhebelo-pele wa selemo sa 2010 ebile e se e qadile ka ho etsa diphetoho tse ding tsa mathomo ho ntshetsa pele le ho hlabolla boiphihlelo ba Banka.

E le ho kgema le diphetoho tse Afrika-Borwa, tswelopele e kgolo e fihletswe ntlheng ya teka-tekano ho basebetsi ba Banka. Hona ho kenyeletsa ho otlolla meralo e le ho ntjhafatsa mokgwa wa tsamaiso le ditsela tsa tshibetso. Moralo wa khiro wa teka-tekano mosebetsing o ile wa thakgolwa le Lefapha la tsa Basebetsi le mafapha a mang, jwaloka baemedi ba tsa mesebetsi le komiti e ka sehloohong ya tsamaiso, di ile tsa hlomamiswa hore di ntshetse pele dipuisano le ho beha leihlo tswelopele e seng e entswe ho latela moralo wa khiro wa teka-tekano mosebetsing.

Banka ya Reseve e nka ntshetsopele ya basebetsi e le boikarabello bo boholo. Ke ka botshepehi le boitelo ba basebetsi feela, Banka e ka fihlelang sepheo sa yona le ho phetha boikarabello ba yona setjhabeng. Nako e ngata le tjhelete di tsetelwa boitjhorisong le bophelong bo botle ba basebetsi.

Mosebetsi wa basebetsi o tshiheditswe ka mekgwa e matla ya ho tsamaisa kgwebo ke ba bo-thekiniki ba dipuisano le tlhahiso leseding. Tlhokeho ya sebaka sa diofisi ntlo-kgolo e ile ya e ba bothata bo boholo ya ba ya ba le tshwaetso

mosebetsing wa selemo se fetileng. Boto e ile ya fana ka tumello ya ho atolosa moaho ntlo-kgolo. Ntle le keketso ya diofisi, katoloso e kenyeletsa kaho ya sebaka sa makoloi le sebaka sa ho tshwarela dikopano le boithabiso. Moaho o ka nna wa qala selemong sa 2001.

Mokgwa wa ho hlokomela tjehelele o motjha o bitswang Project Imali o ile wa kenngwa tshebetsong selemong sena. Porojeke ena e fana ka monyetla bakeng sa ho hodisa mokgwa wa tshebetso makalaneng a Banka le ho fana ka mesebetsi ya konteraka ho batho ba fanang ka ditshebetso tsa tjehelele e ngata Mpumalanga le Porofinsing ya Lebowa, moo Banka e se nang makala teng. Porojeke ya ho thakgola tjehelele e ntjha ya pampiri e tswela pele, hape batakai ba mona lapeng ba menngwe ho tla etsa dikgothaletso bakeng sa tjehelele tseo.

Qetellong, lekalana le letjha le bitswang The South African Captive Insurance Company Limited le ile la hokahangwa selemong sena ho fana ka tshireletso ho Banka le makala a yona. K'hamphani ena e tla tsamaiswa ke basebetsi ba Banka.

Mantswe a ho qetela

Banka ya Reseve e ile ya tswela pele ho sebetsa hantle le ha ho bile le diphephetso tsa maemo a fetohang kgafetsa a meruo ya matjhaba le a lehae selemong sena. Ho ama maikutlo hore ebe botsitso ba tsa ditjhelele bo fihletswe hantle hakana. Ha ha jwale, dintho tsohle di shebahala di bontsha e ka katleho e tla fihlelwa morerong wa ho fihlela dipehelo tsa infoleishene selemong sa 2002.

Afrika-Borwa e nnile ya hlohonolofatswa ka mekgwa e tsitsitseng mme e utlwahalang ya tshebetso ya dibanka le ya metjha ya ho sebetsana le tjehelele. Ntho e ka sehlohong ho thibeleng le ho fokotsa sekgahla sa diketsahalo tsa kantle hodima moruo wa rona, ke ha dibanka di le matla le mebaraka ya ditjhelele e sebetsa ka boiphihlelo. Re ithutile diketsahalong tsa dinaha tse ding hore ditjeo tsa ho rarolla maqakabetsi a ditjhelele di boima. Ho kotsi le ho feta, ke ditjeo tse ipatileng tsa kaho botjha le kgolo e monyebe ya moruo. Ho bohlokwa haholo ke hore ho hodiswe moralo o matlafetseng wa tsa ditjhelele. Phepetso e kgolo ya ka moso ke ya ho laola tsamaiso ya ntjhafatso le kaho-botjha ya meralo ya melao ya tsamaiso le ho hokahanya ka katleho makalana a tsa molao.

Ho phethela, e boetse ke tlotla e kgolo ho leboha mo-Poresidente le Motlatsi wa mo-Poresidente wa Riphaboliki ya Afrika-Borwa, le Moruti Frank Chikane, Molaodi-Kakaretso wa diofisi tsa bo-Poresidente ka tshehetso ya bona e se nang kgefutso tshebetsong ya Banka ya Reseve ya Afrika-Borwa. Lebitsong la Banka, ke lakatsa hape ho bontsha kananelo ho Monghadi Trevor Manuel, Letona la Ditjhelele, Monghadi Mandisi Mphahlwa, Motlatsi wa Letona la Ditjhelele, Mofumahatsana Maria Ramos, Molaodi-Kakaretso wa Lefapha la Ditjhelele la Naha, le ho basebetsi ba Lefapha la Ditjhelele la Naha ka tshebedisano-mmoho ya bona le Banka selemong se fetileng. Ho feta moo, ke lakatsa ho leboha Monghadi Alec Erwin, Letona la Kgwebo le Mesebetsi e Meholo, Ngaka Allistair Ruiters, Molaodi-Kakaretso, le basebetsi ba Lefapha la Kgwebo le Mesebetsi e Meholo, ka thuso yeo ba bileng le yona mesebetsing yeo ho yona re nang le sepheo se tshwanang. Re bile le dipuisano tsa bohlokwa le Komiti ya Ditjhelele ya Paramente (Parliamentary Portfolio Committee on Finance) ho tsa moruo le meralo ya tsa ditjhelele selemong se fetileng.

Hodim'a moo, ke lakatsa ho leboha Boto ya Banka ya Reseve, ke kenyeletsa Batlatsi ba Mookamedii wa Banka, ka tshehetso yeo ba bileng le yona ho nna jwaloka Modula-Setulo, le boikitlaetso ba bona Bankeng. Ka ho qoholla, ke lakatsa ho bontsha kananelo ho Monghadi Tim Thahane, Motlatsi wa Mookamedi wa Banka le Monghadi W F de la H Beck, ba ileng ba beha meja faatshe selemong sena. Ke lakatsa ho fetisetsa kutlwelo-bohloko e tebileng le matshediso ho mohlolohadi le lelapa la Ngaka Bax Nomvete ya seng a re sehile. Nakong ya hae ya bolaodi Bankeng, Ngaka Nomvete o ile a etsa ditlatsetso tsa bohlokwa haholo ho Boto. Qetellong, ke sa qeya-qeye, ke lakatsa ho leboha basebetsi ba Banka ya Reseve ka mesebetsi wa bona o tswileng matsoho le botshehetsi ba bona bo tshepahalang.